

Родченко Володимир Борисович

*доктор економічних наук, професор кафедри управління
та адміністрування ННІ «Каразінська школа бізнесу»
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
ORCID 0000-0003-0298-4747*

Хрипунова Дар'я Михайлівна

*аспірант кафедри управління та адміністрування
ННІ «Каразінська школа бізнесу»
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
ORCID 0000-0003-2016-5120*

Лю Цзеюй

*аспірант кафедри управління та адміністрування
ННІ «Каразінська школа бізнесу»
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна*

ВИБІР ФОКУСУ ІНТЕРВЕНЦІЇ ПРИ ВИЗНАЧЕННІ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ТЕРИТОРІЇ У РАМКАХ РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЇ СМАРТ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ

Вибір пріоритетів розвитку у процесі створення умов для підвищення конкурентоспроможності регіонів є пріоритетним напрямком розвитку територій. Зважаючи на цю потребу, вибір фокусу інтервенції при визначенні конкурентних переваг територій розглядається у рамках концепції стратегії смарт спеціалізації як ефективного інструменту, що стимулює підприємництво та створює регіональні конкурентні переваги. Запропоновано три моделі формування інтервентських впливів реалізації політики розвитку за принципом «згори-вниз» (top-down) та «знизу-вгору» (bottom-up). Визначено характеристики даних моделей та окреслено їх прийнятність в залежності від існуючого рівня культури підприємницького середовище територій.

Ключові слова: стратегія смарт спеціалізації, вибір пріоритетів, конкурентні переваги територій, фокус інтервенції, зона активного діалогу.

Rodchenko Vladimir

*Doctor in Economics, Professor of the Department
of Management and Administration, Education and research institute
Karazin business school V. N. Karazin Kharkiv National University
ORCID 0000-0003-0298-4747*

Khripunova Daria

*PhD student of the Department of Management and Administration
Education and research institute Karazin business school
V. N. Karazin Kharkiv National University
ORCID 0000-0003-2016-5120*

Liu Jiei

*PhD student of the Department of Management and Administration
Education and research institute Karazin business school
V. N. Karazin Kharkiv National University*

ELECTING THE INTERVENTION FOCUS IN DETERMINING THE COMPETITIVE ADVANTAGES OF THE TERRITORY WITHIN THE SMART SPECIALIZATION STRATEGY DEVELOPMENT

The choice of development priorities in the process of creating conditions for enhancing the competitiveness of regions is a priority area for territorial development. In view of this need, the choice of intervention focus in determining the competitive advantages of territories is considered within the concept of smart specialization strategy as an effective tool that stimulates entrepreneurship and creates regional competitive advantages. Three models of formation of interventional impacts of implementation of development policy on the «top-down» and «bottom-up» principles are proposed. The characteristics of these models and their acceptability concerning the existing level of culture of the business environment of the territories are defined.

Keywords: smart specialization strategy, choice of priorities, competitive advantages of territories, intervention focus, zone of active dialogue.

Підхід RIS3 (дослідницькі та інноваційні стратегії смарт спеціалізації) є ключовим інструментом для європейських регіонів. Його основною метою є підвищення їх конкурентоспроможності [2]. Даний підхід пропонує регіонам визначити та обрати обмежену кількість пріоритетних секторів та доменних напрямків економіки, в яких вони мають більше шансів досягти і зберегти конкурентну перевагу, а потім зосередити свою інвестиційну та інноваційну політику в цих галузях. На відміну від централізованої ідентифікації

пріоритетів промислового розвитку, що притаманна програмно-цільовим підходам «згори-вниз» (top-down), в RIS3 пріоритизація доменів базується на процесі підприємницького відкриття «знизу-вгору» (bottom-up), завдяки якому регіональні зацікавлені сторони (тобто підприємці, науково-дослідні установи, представники влади та громадськості) відіграють провідну роль у визначенні напрямів спеціалізації. Проте у даному підході існує ряд ризиків з точки зору складності процесу визначення пріоритетів та неоптимального розподілу державних ресурсів.

Одним з викликів впровадження підходу RIS3 є замикання на обранні спеціалізації, яка історично-склалася у регіоні, а також визначенні її меж з точки зору передумов для інновацій, особливо для регіонів, яким не вистачає певних ключових елементів, необхідних для ефективного впровадження [3].

Як відомо, вибір стратегії смарт спеціалізації має враховувати чотири основні виміри, а саме: людські ресурси, ринковий потенціал, експорт та інновації [4]. Смарт спеціалізацію можна розглядати як можливість ефективно пов'язати області знань з ринковим потенціалом, адже знання само по собі не обов'язково створює економічну цінність, яка відбивається у ВРП чи у загальній оцінці добробуту. З іншого боку, продукти з малим рівнем знань та інновацій, як правило, не можуть захищати свої ніші довго, і не можуть стати продуктами з високою доданою вартістю [1]. Смарт спеціалізація характеризується особливими знаннями, що часто є необхідною умовою для здатності розробляти інноваційні продукти або послуги для конкретних ринкових ніш.

Смарт спеціалізація – це можливість встановлення пріоритетів, яка має бути заснована на комплексному процесі залучення зацікавлених сторін [5]. Загалом, для територій існує два шляхи: розвиток існуючих конкурентних переваг або ж пошук нових, оскільки інвестиції повинні підтримувати лише обмежену кількість добре визначених пріоритетів для територій, що базуються на знаннях чи мають критичну масу підприємницьких ресурсів.

Ефективне застосування стратегії смарт спеціалізації можливо лише з урахуванням місцевих умов, спираючись на активи і ресурси,

доступні для регіону та конкретні соціально-економічні проблеми. При цьому для того, щоб політика смарт спеціалізації була ефективною, слід акцентувати увагу на наступні ключові моменти: стан балансу активностей та яким саме чином досягти максимальної колаборації між ключовими стейкхолдерами.

Основним питанням успіху реалізації стратегії смарт спеціалізації загалом та визначенні пріоритетних доменів зокрема, є врахування (окрім чотирьох вищезазначених вимірів) рівня збалансованості ініціатив, які будуть визначати підприємницьке екосередовище та культуру територій. Адже існують регіони в яких активізація конкурентних переваг відбувається як наслідок розвитку механізму ініціатив та активності бізнесу та громадськості. Натомість є регіони, в яких традиційно домінує ініціатива влади та підприємницьке екосередовище розвинено недостатньо, тому постає питання необхідності підтримки та підвищення рівня втручання влади.

Тобто з'являється необхідність розуміння процесу вибору сили, урівноваження та фокусу державної інтервенції, який повинен бути обраний при оцінці можливостей RIS3 та визначенні пріоритетів. На рис. 1 проілюстрована оцінка можливих станів підходів «згори-вниз» (top-down) та «знизу-вгору». Дані три моделі відрізняються балансуванням та фокусом на різних рівнях. Ключовими критеріями визначення тої чи іншої моделі є ініціатива, ресурси та активність.

Збалансована модель характеризується врівноваженим підходом, що використовується в рамках стратегії смарт спеціалізації та має на увазі взаємну направленість та збалансування влади, бізнесу та громадськості на пошук та підтримку конкурентних переваг територій. При цьому, влада орієнтується на забезпечення процесу ресурсами, а бізнес та громадськість на – розбудову діалогу та активностями.

У рамках патерналістської моделі зона активного діалогу зміщується у бік влади. Для ініціатив «згори-вниз» типовими інструментами, які впливають на процес реалізації пріоритетів є такі як:

– прийняття системи прогнозів, планів, стратегій щодо подальшого розвитку регіонів, що виключає прямий вплив представників влади ті забезпечення максимальної партисипативності цих процесів;

– нормативні. ліцензування та регулювання окремих видів економічної діяльності, введення заборон і обмежень;

– фінансові та кредитні. пільгове кредитування, надання субсидій, знижки на сировину і матеріали від державних постачальників. зміна ставки рефінансування і умов надання кредитів на ведення бізнесу;

– бюджетні. дотації з державного бюджету, зміна оподаткованої бази для окремих сфер діяльності;

– інфраструктурні. створення державних підприємств та інфраструктурних об'єктів для підвищення ефективності роботи підприємств, тощо.

Підприємницька модель характеризується зміщенням фокусу у бік підприємницьких ініціатив та активностей. В рамках даної моделі типовими інструментами для підтримки можуть бути:

– діяльність бізнесу, кластерні активності, неформальні об'єднання;

– проекти соціально-відповідального бізнесу;

– громадські ініціативи та долучення до розвиткових, соціально-значимих проєктів;

– активні підприємницькі ініціативи та стартапи, тощо.

Проте єдиного еталонного набору інструментів не існує, а їх використання має бути селективним в залежності від особливостей та характеристик території.

Через локальну концентрацію компетенцій та ресурсів у ряді нових областей виробничі структури трансформуються. А обрання пріоритетів потребує трансформації нових технологій, компетенцій та ресурсів. В центрі цього процесу мають бути представники бізнесу, через те, що вони перебувають в ідеальному положенні для перевірки нових ідей та дослідженні життєздатності структурних змін.

Тобто фокус інтервенції при визначенні конкурентних переваг (зона активного діалогу) може зміщуватись в залежності від особливостей вибору сили та рівня інтервенцій. Таким чином, можна визначити два підходи до активізації конкурентних переваг: «підштовхуюча» та «тягнуча» модель. «Підштовхуюча» модель регламентована жорсткими документами, інструментами стимулювання, що харак-

терно для патерналістської моделі. «Тягнуча» модель орієнтована на попит та ринок, що характерно для підприємницької моделі.

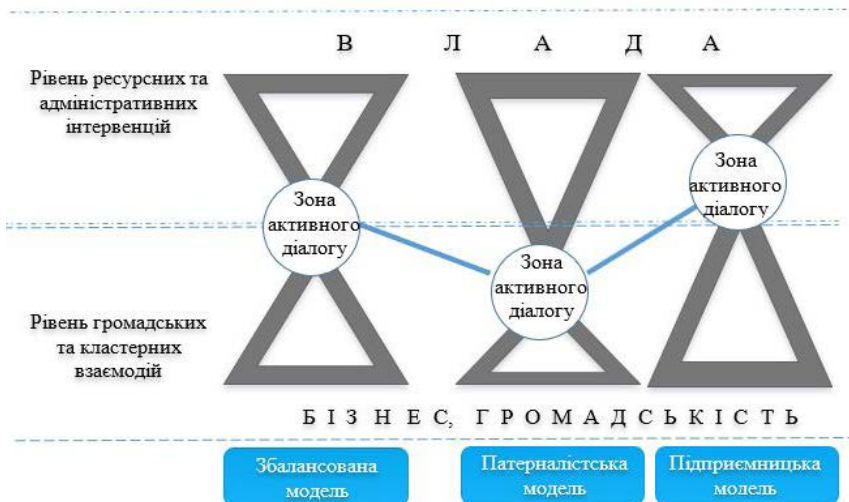

Рис.1 Опис можливих станів підходів «згори-вниз» (top-down) та «знизу-вгору» (bottom-up)

Для «підштовхуючої» підтримки характерна стійкість, проте відсутність гнучкості та довготривала адаптація до нових умов. Що стосується «тягнучої» моделі, то ця система передбачає втручання в міру необхідності. Середовище змінюється та плани є ситуативними та гнучкими у відповідності до зміни зовнішньої кон'юнктури, що і забезпечує гнучкість системи та адаптованість до змін. При цьому, у чистому вигляді жодна з моделей не існує.

Кожна з моделей задає свій унікальний спосіб сприйняття і розуміння, надає певні характерні риси та формує особливу культуру територій. «Підштовхуюча» модель притаманна територіям, де громадськість та бізнес ще не зовсім готові до змін, існують нестійкі групи з мінімальними соціальними зв'язками. Проте існує певне розуміння необхідності об'єднання та задля подальшого розвитку іс-

нуючих на території напрямків. По суті, це економіка сили (підхід «згори-вниз»), акцент на існуючі галузі та відсутність розбудованого діалогу. «Тягнуча» модель притаманна територіям з активним підприємницьким середовищем, при цьому у сфері економічних відносин можливо велика різноманітність, при цьому спостерігається готовність громадськості до змін, їх прагнення до розвитку та росту.

В рамках збалансованої моделі процес підприємницького відкриття, який підштовхується «знизу» бізнесом та громадськістю являється основним джерелом інформації щодо розвідки нових можливостей і трансформаційних видів діяльності, яким слід надати пріоритет. Приватний сектор є головуючим у даному процесі, в той час як уряди являються відповідальними за забезпечення умов, в яких даний процес може успішно відбуватися. З огляду на це і відбувається врівноваження фокусу впливу.

Тобто використання фокусу інтервенції надає можливість аналізу нижчих рівнів NUTS та дозволяє надати об'єктивну характеристику тим чи іншим територіям, а також визначити більш тонкі аспекти, які в іншому випадку залишаються прихованими.

ЛІТЕРАТУРА

1. Benner M. From smart specialization to smart experimentation: Towards a new theoretical framework for EU regional policy. 2013. MPRA Paper No. 51843.
2. Boschma R. Constructing regional advantage and smart specialization: Comparison of to European policy concepts. *Italian Journal of Regional Science*. (2014). № 13(1). P. 51–68.
3. Capello R., & Kroll H. From theory to practice in smart specialization strategy: Emerging limits and possible future trajectories. *European Planning Studies*. 2016. № 24(8), P. 1393–1406.
4. European Commission (2015). Directorate-General for Research and Innovation. “Perspectives for Research and Innovation Strategies for Smart Specialisation (RIS3) in the wider context of the Europe 2020 Growth Strategy”. URL: http://ec.europa.eu/research/regions/pdf/publications/ris3_report-082015.pdf.
5. McCann P., & Ortega-Argilés R. The role of the smart specialization agenda in a reformed EU Cohesion Policy. *Journal of Regional Science*. 2014. №13(1), P. 15–32.

REFERENCES

1. Benner, M. (2013). From smart specialization to smart experimentation: Towards a new theoretical framework for EU regional policy. MPRA Paper No. 51843 [In English].
2. Boschma, R. (2014). Constructing regional advantage and smart specialization: Comparison of to European policy concepts. *Italian Journal of Regional Science*, 13(1), 51–68 [In English].
3. Capello, R., & Kroll, H. (2016). From theory to practice in smart specialization strategy: Emerging limits and possible future trajectories. *European Planning Studies*, 24(8), 1393–1406 [In English].
4. European Commission (2015). Directorate-General for Research and Innovation. “Perspectives for Research and Innovation Strategies for Smart Specialisation (RIS3) in the wider context of the Europe 2020 Growth Strategy”. URL: http://ec.europa.eu/research/regions/pdf/publications/ris3_report-082015.pdf [In English].
5. McCann, P., & Ortega-Argilés, R. (2014). The role of the smart specialization agenda in a reformed EU Cohesion Policy. *Journal of Regional Science*, 13(1), 15–32 [In English].

Навроцький Олексій Олексійович

доктор юридичних наук, кандидат економічних наук,
доцент кафедри управління та адміністрування
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
ORCID 0000-0003-0961-3164

Прус Юлія Ігорівна

директор Регіонального центру міжнародних проєктів і програм
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
ORCID 0000-0003-0320-0131

Барінова Діана Семенівна

аспірант кафедри управління та адміністрування
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

ГЛОБАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗМІНИ ЛЮДСЬКОЇ КОМПОНЕНТИ РОЗВИТКУ ПРОСТОРОВОГО КАПІТАЛУ УКРАЇНИ